

Szakmai beszámoló
a 109434-es számú,
„Regionális biztonság a Dél-Kaukázusi térségében”
című
NKFIH „K” projektről

Adminisztratív háttér

A projekt megvalósítását kezdettől számos, előre adminisztratív probléma nehezítette. Az eredetileg tervezett, 2013. szeptemberi indulás helyett eleve csak öthónapos késéssel kezdhettünk dolgozni a finanszírozás – NKFIH-n kívül álló okokból történt – késedelmes megindulása miatt. Újabb nehézséget jelentett, hogy 2014. január végével távozni kényszerültem a projekt befogadó intézményéből, az akkori Magyar Külügyi Intézetből. Mivel ezt követően Finnországban találtam állást, így 2014 nyarától kezdve Helsinkiből vezettem és menedzseltem a projektet.

Helsinkiből kellett megoldani azt a problémát is, hogy a Magyar Külügyi Intézet 2014 nyarán történt megszüntetését követően a jogutód Külügyi- és Külgazdasági Intézet már közvetlen kormányzati alárendeltségben működő háttérintézményként alakult újjá, így szükségessé vált a projekt áthelyezése egy új fogadó intézménybe. Ez lett a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara. A projekt áthelyezése szintén a vártnál időigényesebbnek bizonyult, így a finanszírozás csak a következő év késő tavaszától tudott újra megindulni, innentől vált tehát lehetségessé újra érdemi, koordinált munkát folytatni.

Ezekhez képest tulajdonképpen már technikai apróság volt csak, hogy fiatal kutató kollégám, Zimmerer Gábor a projekt közepén Londonba költözött, illetve, hogy az eredetileg még hallgatóként alkalmazásba került Kiss Annamária időközben diplomát szerzett, így költségvetést kellett módosítani és kutatói alkalmazásba átkérni őt.

Mindezen adminisztratív problémák menedzselése nem lett volna lehetséges anélkül az elkötelezett, kitartó támogatás nélkül, amelyet az OTKA, később NKFIH munkatársaitól kaptunk. Csóti-Gémes Veronika nemcsak lenyűgöző türelemmel terelgetett engem mint tapasztalatlan projektvezetőt, de folyamatosan és rendkívül operatív módon segített minden felmerülő adminisztratív kérdés megoldásában is. Mindez persze nem lett volna elegendő, ha Prószéky Gábor Professzor Úr a Társadalom- és Bölcsészettudományok Kollégiuma elnökeként nem támogatott volna bennünket, ki nem fogyó jóindulattal hagyva jóvá a sokadik módosítási kérelmünket is. A magam és a projektben velem együtt dolgozó munkatársak nevében is köszönettel tartozom mindezen segítségért. Esetünkben ugyanis valóban igaz a reklámokból ismert szlogen: „ez a kutatás nem jöhetett volna létre” az NKFIH munkatársaitól kapott segítség nélkül. Köszönjük.

A történetek pedig egyben át is vezetnek ahhoz, ami a projekt végrehajtásának adminisztratív értelemben legfontosabb tanulsága volt számomra: kutatásvezetőként sokkal alaposabban meg kellett volna ismerkedni a projekt lebonyolítására vonatkozó konkrét adminisztratív és pénzügyi szabályokkal (azokkal is, amelyek ezek formálisan nem tartoztak a feladatkörömbé), ezek részletes ismerete ugyanis jelentősen megkönnyítette volna mind az NKFIH munkatársai, mind pedig saját magunk dolgát.

Szakmai eredmények

A projekt során sikerrel térképeztük fel a három dél-kaukázusi ország, tehát Grúzia, Örményország és Azerbajdzsán biztonság- és védelempolitikáját a nemzeti biztonsági stratégiák, illetve a vonatkozó egyéb kormányzati dokumentumok alapján, módszerként az összehasonlító dokumentumelemzést használva elsősorban.

A projekt módszertani értelemben talán legérdekesebb eredménye, hogy a három vizsgált ország közül egyedül Grúzia az, ahol a nemzeti biztonságpolitika legmagasabb szintű dokumentuma, tehát a nemzeti biztonsági stratégia (NBS) valóban reflektál az ország biztonsági helyzetében lezajlott alapvető változásokra – más megfogalmazásban tehát a grúz eset az egyetlen, ahol a legmagasabb szintű biztonsági dokumentumokat hozzáigazították a megváltozott helyzethez. Baku és Jereván ezt belpolitikai okokból nem tette meg, ehelyett továbbra is a kétezres évek végéről származó NBS-eket használnak, és csak az alsóbb szintű dokumentumok szintjén reflektáltak az azóta lezajlott biztonságpolitikai változásokra, viszont azokkal igen pontosan. Ez azt eredményezi, hogy komoly inkoherencia figyelhető meg a még mindig hatályos régi NBS-ek és az elvben nekik alárendelt, alsóbb szintű, ám aktuálisabb dokumentumok között. Ezen a problémán azonban mind az örmény, mind az azeri vezetés túllép, mert ez politikai értelemben még mindig olcsóbb, mint felvállalni az új NBS készítésével járó bel- és külpolitikai konfliktusokat.

Tartalmi szempontból megállapítást nyert, hogy a régió biztonságpolitikáját a 2016. áprilisi karabahi eszkalációig alapvetően külső tényezők alakították, annak ellenére, hogy két vizsgált ország, Azerbajdzsán és Örményország a karabahi terület kapcsán mindvégig hadban állt egymással. Az orosz, a török, illetve az iráni biztonságpolitika, illetve természetesen az Egyesült Államok és az EU régióval kapcsolatos céljai sokkal nagyobb értékben hatottak a három vizsgált ország biztonságpolitikájára, mint a belső, regionális változások. Ebben a 2016. áprilisi karabahi eszkaláció hozott változást, ez volt ugyanis az első olyan eset a karabahi háború 1994-es lezárása óta, amikor az egyik harcoló fél (Azerbajdzsán) az összes, regionálisan jelen lévő nagyhatalom akarata ellenére a helyzet radikális kielezése mellett döntött, döntően és szinte kizárólag belpolitikai motivációk alapján, a külpolitikai következményeket teljes mértékben alárendelve a belső céloknak.

Ilyen értelemben tehát a 2016. áprilisi karabahi eszkaláció erős határpontnak tekinthető, nemcsak a tágabb politikai, de a szűkebben vett katonai jelentősége miatt is. A rövid háború ugyanis kizökkentette a frontvonalat a mintegy két évtizede megmerevedett állapotából, gyengítve a megerősített örmény/karabahi védelmi pozíciókat, és megindulási területet biztosítva Azerbajdzsánnak egy esetleges újabb offenzívához. Ráadásul, mivel Bakut nem sújtották jelentősebb politikai vagy gazdasági következmények az áprilisi háború után, ezért

azeri szempontból nem látszik, hogy lenne olyan külső erő, amely az újabb eszkalációtól való tartózkodásra motiválná az azeri vezetést, ha a belpolitikai érdekek úgy kívánják.

Ami a konkrét output-ot illeti, mindezt ideig hét publikáció és egy könyv kézírata készült el a projekt támogatásával, és a 2016-os háború kapcsán Kiss Annamária kollégám és én is szerepeltünk néhányszor a magyar médiában, elemezve a katonai eseményeket. Mindezeket túl a kötet mellékleteként magyarra fordítottuk mindhárom dél-kaukázusi ország nemzeti biztonsági stratégiáját is. Utóbbi elsősorban azért lehet jelentős, hogy az angol nyelvet esetleg nem szakmai szinten ismerő, de a térség iránt érdeklődő magyar olvasók is hozzáférhessenek az eredeti forrásokhoz, tehát a szóban forgó három dokumentumhoz.

Végül, de nem utolsósorban, fontosnak tartom a projekt konkrét eredményei között megemlíteni azt is, hogy a kutatás hozzá tudott járulni a magyar kül- és biztonságpolitikai területén a tudományos utánpótlás-neveléshez is. Ez a diszciplína, és különösen a speciális nyelvismerete(ke)t igénylő poszt-szovjet régió kutatása ugyanis súlyos utánpótlási gondokkal küzd, némi leegyszerűsítéssel azért, mert aki jól ismeri a terület kutatásához szükséges nyelveket (tehát jól tud oroszul és angolul egyaránt), azt a piaci szféra az esetek 90-95%-ában rögtön a diplomaszerezés után elszippkázza, a tudományos pályán kaphatóknál sokkal magasabb fizetések ígéretével. A projekt így döntő szerepet játszott abban, hogy két roppant tehetséges, a kutatói lét iránt elkötelezett fiatal kollégát, Kiss Annamáriát és Zimmerer Gábort sikerült ezen a pályán tartani. Stratégiai értelemben talán ez a projekt, tehát az NKFIH-tól kapott támogatás legfontosabb eredménye, és ezért illeti az NKFIH-t a legnagyobb köszönet.

Gyakorlati alkalmazási tapasztalatok

A kutatás időtartama alatt készített publikációk száma és jellege rávilágít a mostani projekthez hasonló, regionális kérdésekkel – legyen szó akár biztonságpolitikáról, akár más témáról – foglalkozó kutatások általános értelemben vett gyakorlati alkalmazhatóságára is. A kutatás során megszerzett regionális ismeretek ugyanis felhasználhatók olyan aktuálisan fontos események, folyamatok elemzéséhez is, amelyek nem kapcsolódnak egészen szorosan a kutatás témájához. Esetünkben ilyen volt a 2013-as volgográdi merényleteket elemző publikáció: a történetek regionális kontextusában az NKFIH projektnek köszönhetően mélyedhettünk el, így lehetségessé vált a merényletek regionális hatásainak bemutatása is. (Magyar szempontból a merényletek elemzése a közelgő szocsi téli olimpia, illetve a kiutazó magyar sportolók és hivatalos személyek biztonsága miatt volt lényeges.)

Egyenesen a projekt témájához kapcsolódott a karabahi konfliktusban 2016 tavaszán lezajlott eszkaláció, ami Azerbajdzsán és Örményország között egy rövid, ám intenzív háborúhoz és a feszültségek tartós kiéleződéséhez vezetett. Erről a témáról nemcsak cikket készítettünk, de a háborúra irányuló közfigyelemnek köszönhetően néhány alkalommal a médiában is meg tudtunk jelenni (megemlítve természetesen az NKFIH-tól kapott támogatást is), ugyanis a projektnek köszönhetően olyan mélységű regionális szakértelmünk volt, amilyen az országban senki másnak.

Összességében tehát elmondható, hogy a regionális biztonságpolitika olyan kutatási terület, ahol egy adott esetben kifejezetten elméleti fókuszú projektnek is lehet komoly, aktuális

gyakorlati relevanciája, ha az adott régió biztonságában váratlan, és/vagy Magyarország szempontjából lényeges változás következik be. Az adott elméleti téma vizsgálata során ugyanis, mintegy mellékhatásként olyan regionális szakértelem és helyismeret halmozódik fel, amely az adott váratlan esemény értékeléskor értékes többletet jelent mind a projekt időtartama alatt, mind annak lezárulta után.

Dr. Rác András

kutatásvezető